

הסופרת **איריס אליה כהן** יוצרת דמויות טובות שלפעמים עושות רע, מתוך האמונה שאנשים הם יצורים מורכבים. אחרי השבעה באוקטובר היא למדה שאין תשובה חד משמעית לאף שאלה, מלבד לבחירה בחיים. אל מול אתגרי התקופה, היא מנסה כאשת רוח למצוא את המילים הטובות שיגבירו את החוסן החברתי

● ל א ה מ ו ר י ה

כותרות מאדוּבָה

"הכתיבה היא זכות, חסד ומתנה, זאת הסיבה שאני מאמינה שצריך להעביר אותה הלאה". איריס אליה כהן

את

הרגע שבו הבינה שעכשיו הזמן להגשים חלומות, יודעת איריס אליה כהן (55) לסמן בבהירות. כברית המילה של בנה הרביעי, כשהיא כבר נושקת לגיל ארבעים אמרה לה חברת נפש: "הכול נהדר, אבל אל תשכחי את החלום שלך להיות סופרת". וכמו שקורה פעמים רבות בגיל הזה, היא הבינה שעכשיו הזמן להתחיל. למה רק עכשיו? "בגלל החיים", עונה אליה כהן לשאלתי בחיוך. "הילדים, הפרנסה, מות אבי. עבדתי במשרה מלאה כמרפאה בעיסוק וגידלתי ארבעה ילדים בשנים שבהן האקס שלי למד והתקדם. ארבע פעמים היגרנו לחו"ל בעקבות לימודיו. אלה היו

צילום: בר מורדון

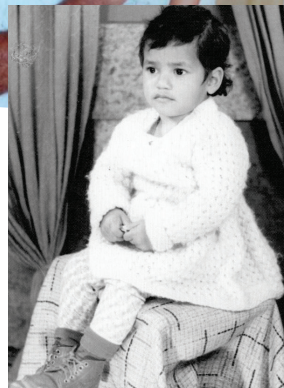
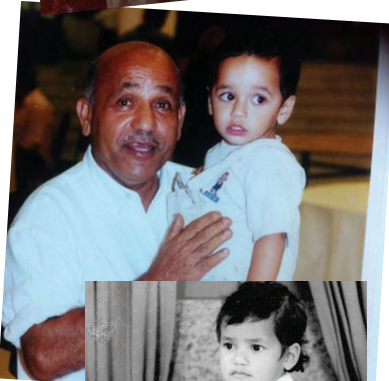
”תעשיית האימוץ והפונדקאות מגלגלת מיליארדים ובכל מקום שיש בו כסף גדול, תהיה גם שחיתות ופשיעה. מתברר שהאנשים הטובים ביותר יכולים לעשות את הרע ביותר”

שנים קשות מנשוא עבורי, הרגשתי שיש לי בור בבטן ושאני חייבת למלא אותו. ואז הרגשתי שזהו, הגיע הזמן לחלום הגדול, המרעיש והמפחיד הזה, היא משחזרת.

מאז היא לא מפסיקה לכתוב. ”מכתוב”, רומן הבכורה שלה, יצא לאור בשנת 2011 וזיכה אותה בשני פרסים יוקרתיים. שנתיים לאחר מכן יצא לאור ספרה השני (דוֹשִׁינְקָא, נשמה), בהוצאת הקיבוץ המאוחד, 2013). שנה לאחר מכן יצא לאור ספר שירים ראשון פרי עטה (”שחרחררת” ובקיצור - אין לה רגע דל. במהלך 15 שנות הכתיבה הוציאה לאור 16 ספרי פרוזה, שירה, ספרי ילדים ופעוטות וביניהם כמוזן גם רבי המכר. ”זה עלול להישמע כמו קלישאה, אבל הכתיבה מהווה עבורי סוג של טיפול. היא הצילה אותי. באמצעותה אני מבינה את עצמי טוב יותר, מבינה מי אני ואפילו למה אני מי שאני”, היא מוסיפה בחיוך. ”הכתיבה היא זכות, חסד ומתנה, וזאת הסיבה שאני מאמינה שצריך להעביר אותה הלאה ועושה זאת בכל הדרכים האפשריות.” את מורשת הכתיבה היא מנחילה לציבור הרחב באמצעות סדנאות לכתיבת סיפורת ושירה שהיא מנחה, הוראה במסלול לכתיבה של החוג לספרות באוניברסיטת תל אביב והנחיית מועדוני קריאה, הרצאות ומפגשים סביב ספרי הילדים והמבוגרים שכתבה. בימים אלה ממשיכה לרוץ גם הצגת הילדים ”סבתא טורבו”, המבוססת על ספרה, בכיכובה של קבוצת התיאטרון של חנה ואונה גרינולד. ”בנוסף אני יוזמת מסעות כתיבה והשראה בחו”ל, וזאת למעשה הפרנסה העיקרית שלי.”

להתמודד עם הלא נודע

לאחרונה יצא לאור ספרה של אליה כהן ”מיין הארט” - מעין המשך לספרה ”גלבי” שיצא לאור ב־2016 ועסק בפצע

”היום אני מבינה שהוא לימד אותי מהו כוחו של סיפור.” איריס אליה כהן ואביה מאיר ז”ל

שהוא מת, אבל לימים התברר שאומץ על ידי זוג עולים חשוכי ילדים מקריית אונו. אומנם אני לא ממוצא תימני, אבל לא יכולתי להניח לסיפור הזה כי אני ישראלית ואני חלק מהמדינה הזאת. ובכלל, הסיפור הזה צריך לעניין כל אדם באשר הוא, כי סיפורים כאלה התרחשו גם באירלנד, באנגליה, בקנדה, בספרד ובמדינות נוספות. גם שם נחטפו ילדים ממשפחותיהם ונמסרו למשפחות חזקות ומבוססות. עד היום תעשיית האימוץ והפונדקאות מגלגלת מיליארדים ובכל מקום שיש בו כסף גדול, תהיה גם שחיתות ופשיעה. מתברר שהאנשים שנחשבים לטובים ביותר יכולים לעשות את הרע ביותר.”

אלו חומרים מצאת שגרמו לך לשנות את דעתך ולהאמין שהפרשה התרחשה? ”צללתי לארכיונים, קראתי כתבות וגיליתי עשרות עדויות מצולמות ממקור ראשון של הורים שילדיהם נעלמו. במקביל צפיתי בעדויות ממשפט אייכמן, כיוון שב’גלבי’ עולים שני הנרטיבים - האשכנזי והמזרחי. הקריאה האינטנסיבית של חומרים קשים התישה אותי, נחשפתי לבנאליות של הרוע. גם בפרשת החטיפות נעשה פשע נגד האנושות. אומר לך בכנות, הפרשה הזו טלטלה אותי.”

הייתה לך השפעה על הכתיבה? רבים מספרייך נוגעים באובדן ובכאב. ”התמה המרכזית בכל הספרים שלי היא התמודדות עם הנעדר, וכל הגיבורים שלי איבדו אדם יקר לליבם. מאז שאבא שלי נפטר אני מתמודדת עם חלל עצום שהשאיר בלכתו ומנסה למלא אותו. אבא שלי הוא האובדן הכי גדול שלי עד היום, ואחד המנועים הכי חזקים לכתיבה. המוות הוא חלק בלתי נפרד מחיינו, אבל ההתמודדות עם החלק הלא ידוע קשה יותר.”

אני מבינה מדברייך שמוות של אדם קרוב קשה פחות מאי הידיעה מה קרה לו, אם הוא חי או מת. לשם את מכוונת? ”כן. סיפרתי על הספר בהרצאות רבות ובסיומן אנשים תמיד ניגשו אליי וסיפרו לי על אח או אחות שנעלמו לפני 80 שנה ללא תיעוד כלשהו. שוב ושוב נשאלתי ‘איפה הילדים?’. מי אמור לענות על השאלה הזו - בני המשפחה שנאלצים לחפש מחט בערימה של שחת או מדינת ישראל? המדינה צריכה להקים פרויקט לאומי שישחזר את המסמכים, יקים מאגר דיאן-איי ומאגר עדויות ממשלתי ויאתר

הפתוח של פרשת ילדי תימן, שבמרכזה תעלומת היעלמותם של אלפי תינוקות, ילדיהם של העולים מתימן לישראל בשנות ה־50. הרומן ”גלבי”, שמתאר את חיפושי הגיבורה אחר אחותה התאומה שנלקחה מהמעברה ועקבותיה נעלמו, השיב את הפרשה לתודעה ולסדר היום הציבורי.

בעבר סיפרת שכשעלתה פרשת חטיפתם של ילדי תימן לא האמנת שכאלה דברים יכולים להתרחש. את עצמך לא ממוצא תימני. מה גרם לך לכתוב שני ספרים על הנושא? ”ראשית, אין קשר לעדה. אני מאמינה שסיפור חטיפתם של ילדי תימן הוא סיפורה של החברה הישראלית כולה. התחלתי לעסוק בנושא לאחר שצפיתי בשנת 2013, עשר שנים לאחר ששודרה בתוכנית ’עובדה’ עם אילנה דיין בנושא ילדי תימן החטופים ונדהמת. בהמשך התודעתי גם לסיפורו של אורי וכטל כפי שהופיע בתחקיר הטלוויזיוני ב’מבט שני’, וגם הוא הסעיר אותי. להוריו התימניים נאמר

את הילדים. הפרוטוקולים של ילדי תימן נותרו חסויים עד שנת 2071. למה? מה מנסים להסתיר? היא מתקוממת. "ידוע שחלק מהארכיונים נעלמו וחלקם נשרפו. פתיחת הארכיונים שישנם היא קריטית. דמייני מה עובר על משפחות שנמצאות 80 שנה ללא קצה חוט באשר למקום הימצאו של יקירם".

כולנו מורכבים

במהלך התחקיר הארוך שעשתה, נחשפה אליה כהן לאינספור סיפורים קשים ומטלטלים. כשאני מבקשת כמה דוגמאות, היא שולפת אותן זו אחר זו. "חברת פייסבוק שלי סיפרה לי שכשמשפחתה ירדה מכבש המטוס לאחר מסע מפרך, אחות רחמנייה הציעה לאימא שלה עזרה עם התינוק. האם המותשת מסרה לה את בנה והאחות נעלמה איתו. יש סיפורים על תאומים שאחד מהם נלקח, ולפעמים שניהם. זו מכפלה של הכאב והשכול. סיפרו לי על תאומות שנולדו בריאות וכעבור זמן מה הודיעו לאם שהן מתו, אבל לא הראו לה תעודות פטירה ולא היו קברים. מה יותר נורא מילד שנחטף? שני ילדים שנחטפים! איך קמים מהדבר הזה?! אני לא יודעת". על רקע השאלות הכואבות יצא כאמור בחודש מאי האחרון ספרה החדש "מיין הארט" בהוצאת ידיעות אחרונות, וכבר נכנס לרשימות רכי המכר. הספר מתאר את קורותיה של בטי, שמגלה כי הוריה המאמצים שיקרו לה בנוגע לנסיבות הגעתה למשפחה. "הרומן מבוסס על עשרות עדויות, פרטים אמיתיים לחלוטין ותחקיר היסטורי מקיף ורב שנים. במהלך שנות הכתיבה מילאתי את החללים ואת הבלתי ידוע בסיפורים בדיוניים ובדיוניים למחצה, אם כי קשה עד בלתי אפשרי לזהות את הגבול ביניהם. לאורך תהליך הכתיבה ניסיתי לשקף את הצער והכאב שהיו מנת חלקם של כל המעורבים בפרשה. אני מאמינה שזאת הזכות שניתנה לי כסופרת, וזהו למעשה כוחה של הספרות: להתיר שברי מציאות ובדיה לכדי סיפור אחד שלם". גיבורת הספר מתודעת במהלך העלילה לאמת, אך אליה כהן מאמינה שאנשים רבים במדינה אינם יודעים עד היום שנחטפו בילדותם ממשפחותיהם, וספק אם אי פעם ידעו. "פרשת החטיפות היא בבחינת פצע שותת דם, וכדי שמדינת ישראל תצליח להתגבר עליה אנחנו

"הכתיבה הצילה אותי. באמצעותה אני מבינה את עצמי טוב יותר". איריס אליה כהן

חיבים לחתור לריפוי. יש שתי מילים בשפה העברית שאנחנו לא אומרים מספיק והן 'תודה' ו'סליחה'. תודה על הנס העצום שיש לנו מדינה, וסליחה על דברים שמדינת ישראל עשתה במזיד ושלא במזיד. ככל שנשתמש יותר בשתי המילים הללו, החברה שלנו תהיה צודקת וטובה יותר וזה הסיכוי היחיד שלנו לתיקון ולריפוי".

ההורים המאמצים ניצולי השואה מוצגים בספר כאנשים טובים, ועדיין חטיפת ילדים מהוריהם היא חטא שאין עליו מחילה. איזה מסר ביקשת להעביר לקוראים דרך התיאור הזה? "דמויות ההורים המאמצים בספר הם של אנשים פוסט טראומטיים. שניהם עברו את זוועות השואה, תקופה שהביטוי 'הנורא מכול' קטן עליה. דמויותיהם מורכבות משוב ומרע, מיפוי ומכיעור, משמחה ומדיכאון פתולוגי. למשל, האב מספר שמצא את בטי על מדרגות בית הכנסת ומבחינתי, כסופרת, הוא רצה להאמין לסיפור שסיפר לעצמו. אהבתו לאשתו העקרה גדולה מאוד והוא הבין

"מאז שאבא שלי נפטר אני מתמודדת עם חלל עצום שהשאיר בלכתו ומנסה למלא אותו. אבא שלי הוא האובדן הכי גדול שלי עד היום, ואחד המנועים הכי חזקים לכתיבה"

שללא ילד היא תמות. גם דודה של בטי, ניצול השואה, הוא אדם טוב ביסודו, איש אמיץ ובעל חזון שהציל עשרות ילדים בשואה ואף תורם לזולת מכספו. הדמויות בספר מייצגות את הקיום האנושי בכללותו שאף פעם אינו דיכוטומי. אני מרגישה שלמדנו את זה אחרי האסון שפקד אותנו בשבעה באוקטובר - אין לנו תשובה חד משמעית לגבי שום דבר, מלבד הבחירה בחיים. אנחנו עם חפץ חיים. איך מקיימים את הרצון הזה? על כך אנחנו חלוקים. מה צריך לעשות? מי צריך לעשות? מאיזו סיבה? ניתן לקבל לכל שאלה כזו עשרות תשובות. אני מאמינה בכל ליבי שזו עת להרבות טוב,

צילום: בר גורדון

להרבות אהבה ותקווה, כל אחד כפי יכולתו".

אישה מזרחית חזקה

אליה כהן, אם לארבעה המתגוררת בקריית טבעון, נולדה בכפר יובל שבצפון וגדלה במושב יסוד המעלה. בצבא שרתה כמורה חיילת, אחר כך למדה ריפוי בעיסוק באוניברסיטה העברית וכאמור עבדה מספר שנים בתחום. את ספריה היא מקדישה לאביה מאיר ז"ל ולאימה שמחה, שתיבל לחיים ארוכים, שעלו מחבל קוצ'ין שבהודו.

ילדותה המוקדמת החלה בחיי נוחות שלווים. "אבא היה קבלן גדול בצפון וגדלתי במשפחה אמידה", היא מספרת, "אבל לאחר נפילת הבורסה בשנת 1983 ומלחמת שלום הגליל, הוא פשט את הרגל. הייתי אז בת 14 וזו הייתה נקודה נמוכה מאוד בחיים שלי. נושים דפקו על הדלת בוקר וערב, החשמל והטלפון נותקו והמקרה היה ריק. בחורף היה קר מאוד בבית ונאלצתי לסחוב דליי מים שהורחתו על הגז כדי להתקלח. על אף הקשיים הכלכליים, אני זוכרת את אבא יושב סביב שולחן השבת ועורך קידוש, מספר לנו סיפורים על אימא שלו ועל הבית בהודו, שר שירים ואנחנו, הילדים, מתנגלים מצחוק. על אף הכאוס הוא יצר שכחה טובה ומנחמת. היום אני מבינה שהוא לימד אותי מהו כוחו של סיפור".

כילדה קראה אליה כהן ספרים רבים ותמיד עסקה בכתיבה. כששאלו אותה מה תרצה להיות כשתגדל, ענתה בהחלטיות "סופרת". "לפני הצלחת הספר 'מכתוב' הסופר אמיר גוטפרינד ז"ל אמר לי: 'מי שצריך לכתוב - כותב'. כתיבה לא קשורה לכסף, למעמד או להצלחה. היא לא קמה ונופלת בהתאם להכרה מצד הקוראים או מצד הממסד הספרותי. הכתיבה היא עצם הדבר. את סדנאות הכתיבה שלי אני פותחת במשפט 'הכתיבה הצילה אותי'. אני מאמינה בכוח וביכולת של הכתיבה לתקן. לא סתם משתמשים במונח 'להוציא לאור', המשמעות היא לפזר אור שדוחה את החושך".

לאורך השנים נבחרה אליה כהן ככלת פרס היצירה לשנת 2015 וזכתה גם בפרס יצחק נבון לשנת 2018. בנוסף זכתה בפרס שרת התרבות ובפרס רמת גן לספר הביכורים, וקיבלה את פרס דבורה עומר. ב-2021 הוענק לה אות הוקרה מטעם

תנועת "אחותי" על תרומתה הכבירה בתחומי השירה והסיפורת.

בעבר סיפרת בריאיונות שאת כותבת מתוך תודעה נשית ושתפיסת הנשיות שלך זוכה למקום נכבד בכתיבה. איך היא באה לידי ביטוי?

"במשך שנים רבות הביטוי 'כתיבה נשית' נחשב מקטין ומגמיק וכך גם הכתיבה הנשית-מזרחית. את הסופרות יהודית קציר וצרויה שלו לא מכנים 'סופרות אשכנזיות' או אין סיבה שיכניסו אותי למשבצת המצומצמת של 'סופרת מזרחית'. כל הדמויות הנשיות בסיפורת שלי הן חזקות והמזרחיות שלהן נוכחת במראה החיצוני ובתרבות שלהן. רצייתי למגר את האישה המזרחית הנוקקת מהספרות העברית. היא לא נזקקת לגבר כדי להתקיים, היא יכולה לעמוד מול

צילום: תום פין, לע"מ

העולם לבדה. בטי, גיבורת 'מיין הארט' היא רופאה ממוצא תימני. זהרה, גיבורת 'גלבי' היא עורכת דין מצליחה. אלו נשים כהות עור, עצמאיות ואינטליגנטיות, יש בהן ממני והמהוויה שלי כאישה מזרחית שחיה ויוצרת בעולם, אבל אני כותבת גם על דמויות רחוקות ממני. אני כותבת על מה שארצה לכתוב ולא על מה שאחרים חושבים שאני צריכה לכתוב".

לא עובדת בשביל אף אחד

אליה כהן היא סוליסיטת בזירת הכתיבה,

"חברת פייסבוק שלי סיפרה לי שכשמשפחתה ירדה מכבש המטוס לאחר מסע מפרך, אחות רחמנייה הציעה לאימא שלה עזרה עם התינוק. האם המותשת מסרה לה את הילד והאחות נעלמה איתו"

זהות שאינה מובנת מאליה בגילדת הסופרים. אני שואלת אותה אם ייתכן שהעובדה שלא השתייכה ל"מגזר הנכון" מנעה ממנה כניסה ל"מועדון" מסוים. "עולם הכתיבה הוא עולם תחרותי מטבעו והוא מחולק לקבוצות", היא משיבה.

"החלטתי לא להשתייך לקבוצה מסוימת, לכן אין לי קבוצת שייכות ספרותית ואני די אאוטסיידרית, לא סומכת על אף אחד חוץ מעצמי. אם לא אשב ואכתוב לא יהיה לי ספר. אני לא מחכה לכוח חיצוני שיניע את הקריירה שלי, אני עובדת מהלב, ממקום של אמת גדולה ומתוך תחושה שזה מה שעליי לעשות. לשמחתי הספר 'מיין הארט' הפך תוך זמן קצר לרב מכר. כשכותבים באהבה לא צריך יותר מזה. ביקורות מאנשי ספרות חשובים מרגשות אותי, אבל לא בהן תלויה הכתיבה שלי. הקוראים של 'מיין הארט' אמרו לי שהרגישו שהייתי אצלם בבית ושאתי מספרת את סיפורו של בן משפחתם האבוד. גם אלו תגובות משמחות, אבל הייתי כותבת בכל מקרה" וכל זאת, את פעילה מאוד בפייסבוק ובמדיה וניכר שהקשר עם קהל הקוראים חשוב לך. איך הוא משפיע על הכתיבה, ובמה הוא תורם?

"בתחילת הדרך הכרתי כל קורא בשמו, או בעצם - כל קוראת, כי רוב הקוראות שלי הן נשים. היום זה כבר לא ממש אפשרי, לשמחתי כמובן. בכל מקרה, הן הרשת החברתית שלי במלוא מובן המילה. זה קשר שהסיר את הצורך באישור של שומרי סף".

בצעירותה, היא מספרת, נהגה לכתוב בכל רצועת זמן פנויה. "מאז הבחירה שלי בכתיבה כמקור הפרנסה העיקרי ובפרט לאחר גירושיי לפני שלוש שנים, הכתיבה מחזיקה אותי. אין יום שאני לא כותבת בו. אני מעדיפה את שעות הבוקר המוקדמות, מארבע בבוקר ועד שתיים או שלוש אחר הצהריים. אלו השעות הצלולות שלי".

עצת הזהב שלה לכל סופר מתחיל היא להתייחס לכתיבה כאל מלאכה ככל המלאכות ולייצר שגרת כתיבה, פעם בשבוע או יותר, כל אחד בהתאם ליכולתו. "שגרה מייצרת מחויבות. אם לא תתיישב לשולחן הכתיבה - לא תכתבי, ואף אחד לא יכתוב עבורך. באופן כללי אני מאמינה שאין דבר כזה 'כתיבה לא טובה'. יש כתיבה לא מפורענת או לא מעובדת מספיק, טקסט שצריך להמשיך לעבוד עליו, ללטש ולדייק".

"הפרוטוקולים של ילדי תימן נותרו חסויים עד שנת 2071. למה? מה מנסים להסתיר?". מחנה עולים מתימן בעין שמר, 1948

"יש שתי מילים בשפה העברית שאנחנו לא אומרים מספיק והן 'תודה' ו'סליחה'. תודה על הנס העצום שיש לנו מדינה, וסליחה על הדברים שמדינת ישראל עשתה במזיד ולא במזיד"

"זהו למעשה כוחה של הספרות: להתיך שברי מציאות ובדיה לכדי סיפור אחד שלם". איריס אליה כהן

אירועי השבעה באוקטובר ומלחמת חרבות ברזל הותירו בכולנו חותם. הצלחת לכתוב במהלך השנה הזו? "בחדש הראשון למלחמה התעוררתי כל בוקר עם שחר, פתחתי את ספר שיריה של זלדה וקראתי בו כמו בסיודר תפילה. מילותיה המדהימות הן בעיניי סוג של נבואה. היא רואה את הטוב בכל דבר וזו גישה שעלינו לאמץ. לשמחתי נאחזתי בכתיבה והצלחתי לכתוב גם בשנה הקשה הזו. אחד השירים שכתבתי, 'מזה שבועות אני מדממת שירים', התקבל ונקרא בכנסים ובמסדרים צבאיים ונתן לאנשים תקווה. זה מסביר את הצורך המוגבר שלי דווקא השנה לכתוב שירי נחמה".

השנה האחרונה אכן הייתה פורייה עבור אליה כהן. מלבד הספר "מיין הארט" היא פרסמה ספר שיריה בשם "ולעתים אישה" - מבחר שירי אהבה, נשים ואימהות, שהופק בסיוע מועצת הפיס לתרבות ולאומנות. בספטמבר הקרוב יצא לאור ספרה "היום הגדול של סימצי" בהוצאת ספריית פיג'מה, המספר את חלום עלייתה של אימה שמחה לארץ ישראל. נוסף לכל אלו בקרוב יצא ספרה הרביעי בסדרת הילדים המצליחה 'סבתא טורבו' (בהוצאת טל מאי).

"הדמויות בספר מייצגות את הקיום האנושי בכללותו, שאף פעם אינו דיכוטומי". ספרה של איריס אליה כהן

שלומי כשלום עמי

אליה כהן משתייכת לשמאל הציוני, אם כי רבים מחבריה משתייכים למגזר האמוני, חובשי הכיפות הסרוגות. "בעקבות אירועי השבעה באוקטובר אני מגדירה את עצמי לראשונה קודם כול כיהודייה. לפני כן הגדרתי את עצמי כישראלית, מזרחית ואז יהודייה, כאשר החלק היהודי בזהות שלי נשען על היותי בת להורים יהודים שחלמו להגיע מקוצין לארץ ישראל. אני באה משושלת של נשים יהודיות וקהילה יהודית חזקה, ואני מבינה שלא מדובר רק בסיפור הישראלי אלא בסיפור היהודי כולו".

את מסכימה עם האמירה שבמצבי

צילום: בר גורדון

ממש חושב אחרת והאמונה שלו שונה לחלוטין משלך. ברור לי שכולנו אוהבים את המדינה ורוצים בטובתה, וכדי שהיא תישמר ותשגשג מוכרחים לדבר. מוכרחים. אין דרך אחרת. אני אופטימית מטבעי ומאמינה שנצליח. אחרת אין לנו ארץ. לא תהיה לנו ארץ".

בסיום הריאיון אני שואלת את אליה כהן אם יש לה כבר תוכניות לספר הבא, והיא מספרת שברצונה לכתוב ספר על התצפיתניות. "יהודים מכל העולם נשאו עיניהם לציון - עין לציון צופייה. אף אחד לא צפה את אירועי השבעה באוקטובר וכולנו בציפייה לשחרורם של החטופים. הספר הזה בוער בעצמותיי והוא ייכתב בע"ה", היא מבייחה.

"חיים גורי כתב: 'שלומי כשלום עמי' וכך גם אני מרגישה. המשפחה שלי גרה בגליל העליון ופונתה לטבריה. המטעים של דוד שלי ברמת נפתלי נשרפו. אני רוצה להאמין שבעוד עשור אשב בבית קטן על גדות הירדן ואתוב, כמו שנהגתי לעשות כשהייתי ילדה קטנה". ■

מצוקה לאנשי רוח יש תפקיד בהעלאת החוסן הלאומי?

"אני מאמינה שלמילים יש כוח ושעלינו לבחור את המילים הנכונות. כל מילה יכולה ללטף או לדקור, לפצוע או לחבוש. תפקידם של אנשי הרוח הוא למצוא את המילים המדויקות לזמן הזה ולא להגיד 'אין מילים'. יש מילים וצריך למצוא אותן".

לתחושתה, החברה הישראלית נמצאת בנקודת אל-חזור קריטית ואסור לה לשוב לימים שלפני השבעה באוקטובר. "אנחנו חייבים להתגבר על הקרע הנורא שחוינו בשנה האחרונה, קרע שלכולנו יש בו חלק, גם לי באופן אישי. כמו רבים במחנה הליברלי, גם אני עמדתי בכיכרות וצעקתי את כל סיסמאות הנגד המוכרות, אבל אחרי השבעה באוקטובר אני באמת מאמינה שנקודת המוצא חייבת להיות בעד. בעד מה? קודם כול בעד ביטחון. בעד צדק. בעד שוויון. בעד דמוקרטיה. בעד אהבה. ואהבת לרעך כמוך גם אם הוא לא כמוך. גם אם הוא